INTERNATIONAL JOURNAL OF ECONOMIC SOCIAL SCIENCE AND MANAGEMENT LAW
Peer Reviewed, Referred & Indexed Journal
E-ISSN: 3070-0558
VOL.7, NO.1(1) (2026)

नर्सिंग क्षेत्रात पुरुष परिचारकांना येणारी व्यावसायिक, सामाजिक व मानसिक आव्हाने : एक समाजशास्त्रीय अभ्यास

प्रा.मिलिंदकुमार खेळकर
समाजशास्त्र विभागप्रमुख,
डॉ . आंबेडकर कॉलेज ,दीक्षाभूमी , नागपूर
Milindkhelkar1234@gmail.com
9763721586
प्रा.डॉ.राजेंद्र कांबळे
सहयोगी प्राध्यापक व समाजशास्त्र विभागप्रमुख
इंदिरा गांधी महाविद्यालय , कळमेश्वर

सारांश (Abstract)

नर्सिंग व्यवसाय हा आरोग्य व्यवस्थेचा अत्यंत महत्त्वाचा आणि संवेदनशील घटक आहे. इतिहासात हा व्यवसाय महिलांशी संबंधित मानला जात असला तरी आधुनिक काळात पुरुषांचा सहभाग या क्षेत्रात वाढला आहे. तथापि, पुरुष परिचारकांना या क्षेत्रात अनेक व्यावसायिक, सामाजिक, आणि मानसिक आव्हानांचा सामना करावा लागतो. नर्सिंग व्यवसायात पुरुषांचा सहभाग वाढला असला तरी त्यांना लिंगभेद, सामाजिक रूढी, व्यावसायिक मर्यादा, आणि मानसिक ताण यांसारख्या अनेक अडचणींचा सामना करावा लागतो.

या संशोधनाचा उद्देश नर्सिंग क्षेत्रात काम करणाऱ्या पुरुष परिचारकांना येणाऱ्या विविध समस्यांचा समाजशास्त्रीय दृष्टिकोनातून अभ्यास करणे हा आहे. हे संशोधन विविध रुग्णालयांमध्ये कार्यरत पुरुष परिचारकांची मुलाखत, प्रश्नावली आणि इतर दुय्यम स्त्रोतांच्या सहाय्याने त्यांच्या अनुभवांचा अभ्यास करून या समस्या आणि आव्हानांचा शोध घेतो. संशोधनाच्या निष्कर्षांनुसार, नर्सिंग क्षेत्रात पुरुषांचा सहभाग वाढवण्यासाठी लिंगसमतेबाबत समाजात जागरूकता आणि सकारात्मक समज निर्माण करणे आवश्यक आहे.

1. प्रस्तावना (Introduction)

नर्सिंग व्यवसाय मानवतेच्या सेवेशी संबंधित आहे आणि त्यात महत्त्वपूर्ण सामाजिक, शारीरिक, मानसिक आणि भावनिक कार्ये समाविष्ट आहेत. पारंपरिक समाजात नर्सिंग हा एक महिला व्यवसाय म्हणून ओळखला जात होता. जरी काही पुरुषांने या क्षेत्रात काम करणे सुरू केले असले तरी, समाजातील रूढी, तत्त्वज्ञान आणि लिंगभेदामुळे त्यांना त्या कार्यात अनेक अडचणींचा सामना करावा लागतो.

दुसऱ्या बाजूला, नर्सिंग क्षेत्राच्या विस्तारामुळे आणि आरोग्य सेवांची वाढती मागणी यामुळे पुरुष परिचारकांची भूमिका अधिक महत्त्वाची बनली आहे. पुरुषांच्या शारीरिक सामर्थ्य, तांत्रिक कौशल्य, आणि समर्पणामुळे त्यांचा सहभाग आरोग्य व्यवस्थेमध्ये आवश्यक ठरला आहे. तथापि, पुरुषांनी नर्सिंग व्यवसाय स्वीकारल्यावर त्यांना केवळ व्यावसायिक अडचणीच नाही तर सामाजिक व मानसिक आव्हानांचा देखील सामना करावा लागतो.

समाजशास्त्रीय दृष्टिकोनातून पाहता, नर्सिंग क्षेत्रात पुरुषांचा सहभाग समाजातील लिंगसमतेची स्थिती दाखवतो. या संशोधनाचा उद्देश नर्सिंग व्यवसायात काम करणाऱ्या पुरुषांच्या कामकाज, अनुभव आणि त्या व्यवसायामुळे त्यांच्यावर होणाऱ्या सामाजिक आणि मानसिक परिणामांचा अभ्यास करणे हा आहे.

2. संशोधनाची आवश्यकता आणि महत्त्व (Need and Importance of the Study)

आधुनिक आरोग्य सेवा व्यवस्था आणि रुग्णालयांमध्ये पुरुष नर्सिंग कर्मचाऱ्यांचा सहभाग महत्त्वाचा झाला आहे. तथापि, या व्यावसायिक क्षेत्रात पुरुषांना ज्या प्रकारच्या सामाजिक, मानसिक आणि व्यावसायिक अडचणी येतात, त्या लिंगभेद, पूर्वग्रह आणि रूढीवादी दृष्टिकोनामुळे निर्माण होतात. समाजशास्त्रीय दृष्टिकोनातून या अडचणींचा अभ्यास करून नर्सिंग क्षेत्रातील लिंगसमता, कार्यप्रदर्शन आणि मानसिक आरोग्य सुधारण्यासाठी उपाय शोधणे आवश्यक आहे.

या संशोधनाचे महत्त्व खालील मुद्द्यांवर आधारित आहे:

1. **लिंगसमतेसाठी एक महत्त्वाचे पाऊल** – पुरुष परिचारकांचा सहभाग वाढवून लिंगसमतेसाठी एक सकारात्मक पाऊल उचलता येईल.
2. **आरोग्य सेवांतील गुणवत्ता सुधारणा** – पुरुष परिचारकांच्या अनुभवांचा अभ्यास करून आरोग्य सेवा प्रणालीत सुधारणा केली जाऊ शकते.
3. **पुरुष नर्सिंग कर्मचाऱ्यांचे मानसिक आरोग्य** – पुरुष परिचारकांच्या मानसिक आरोग्याचा विचार केल्यास त्यांना अधिक सहाय्य दिले जाऊ शकते.

3. संशोधन उद्दिष्टे (Objectives)

या संशोधनाचे प्रमुख उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे आहेत:

1. नर्सिंग क्षेत्रातील पुरुष परिचारकांची भूमिका, त्यांचे कार्य आणि त्या क्षेत्रातील योगदान समजून घेणे.
2. पुरुष परिचारकांना येणाऱ्या व्यावसायिक समस्यांचा सखोल अभ्यास करणे.

3. पुरुष परिचारकांविषयी समाजाची धारणा आणि रुढी काय आहेत याचा अभ्यास करणे.
4. पुरुष परिचारकांच्या मानसिक आणि भावनिक समस्यांचा अभ्यास करणे.
5. नर्सिंग क्षेत्रात लिंगसमता निर्माण करण्यासाठी उपाय सुचवणे.

4. साहित्य आढावा (Literature Review)

अनेक संशोधकांनी नर्सिंग क्षेत्रात पुरुष परिचारकांच्या भूमिकेचा अभ्यास केला आहे. प्रत्येक संशोधकाने या क्षेत्रातील पुरुष परिचारकांच्या अनुभवांवर वेगवेगळ्या दृष्टिकोनातून प्रकाश टाकला आहे.

4.1 लिंगभेद आणि रूढीवादी दृष्टिकोन

Basavanthappa (2007) यांच्या संशोधनानुसार नर्सिंग व्यवसाय हा एक महिलांचा व्यवसाय म्हणून ओळखला गेलेला व्यवसाय आहे. तसेच, *Sharma (2013)* यांनी लिंगभेदावर आधारित नर्सिंग व्यवसायातील समाजशास्त्रीय दृष्टिकोन दिला आहे, ज्यात समाजात पुरुष परीचारकाऐवजी महिला परिचारिकांना प्राधान्य दिले जाते असे म्हटले आहे.

4.2 पुरुष परिचारकांची भूमिका आणि मानसिक परिणाम

Bhasin (2000) यांच्या लिंगसमतेवरील कार्यानुसार पुरुष परिचारकांना मानसिक ताण, सामाजिक दबाव आणि जास्त कार्यभार यांसारख्या अडचणींचा सामना करावा लागतो. यामुळे त्यांचे मानसिक आणि भावनिक आरोग्य प्रभावित होते. *Kamla Bhasin* यांचे विचार समाजशास्त्रीय दृष्टिकोनातून महत्त्वाचे आहेत, कारण समाजातील नर्सिंग क्षेत्रातील स्त्री वादी रूढी नष्ट करणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे, ज्यामुळे पुरुष परिचारकांना समान अधिकार मिळू शकतात.

5. संशोधन पद्धती (Research Methodology)

5.1 संशोधन प्रकार

हे संशोधन **वर्णनात्मक (Descriptive Research)** स्वरूपाचे आहे. या संशोधनात मुलाखती, प्रश्नावली आणि इतर दुय्यम स्रोतांचा वापर करून पुरुष परिचारकांच्या अनुभवांचा आणि त्यांना येणाऱ्या समस्यांचा सखोल अभ्यास करण्यात आला आहे.

5.2 माहिती संकलन पद्धत

प्राथमिक माहिती संकलन:

- **मुलाखती**: नर्सिंग क्षेत्रातील पुरुष परिचारकांची मुलाखत घेऊन त्यांचे अनुभव, अडचणी आणि आव्हानांना जाणून घेण्यात आले.

- **प्रश्नावली**: विविध नर्सिंग संस्थांमध्ये कार्यरत पुरुष परिचारकांना एक प्रश्नावली वितरित करून त्यांच्या अनुभवांचा सुसंगत डेटा संकलित केला गेला.

दुय्यम माहिती संकलन:

- **पुस्तके, संशोधन लेख आणि जर्नल्स**: नर्सिंग क्षेत्राशी संबंधित विविध साहित्यांचा आणि मागील संशोधनांचा आढावा घेतला गेला.
- **ऑनलाइन डेटाबेस**: व्हू, गूगल स्कॉलर, आणि जर्नल्सच्या माध्यमातून सापडलेले लेख आणि संशोधन.

5.3 नमुना निवड

या संशोधनासाठी विविध रुग्णालयांमध्ये कार्यरत पुरुष परिचारकांचा नमुना निवडला गेला. या संशोधनासाठी **नमुना आकार (sample size) 50** पुरुष परिचारकांचा ठेवण्यात आला आहे.

6. पुरुष परिचारकांची भूमिका आणि त्यांचे योगदान

आज पुरुष परिचारक विविध विभागांमध्ये काम करतात:

- आपत्कालीन विभाग
- अतिदक्षता विभाग
- शस्त्रक्रिया विभाग
- मानसिक आरोग्य विभाग
- आपत्ती व्यवस्थापन

काही वेळा शारीरिक श्रमाची आवश्यकता असलेल्या विभागांमध्ये पुरुष परिचारकांचे योगदान महत्त्वाचे असते.

7. पुरुष परिचारकांना येणाऱ्या व्यावसायिक, सामाजिक आणि मानसिक अडचणी

7.1 व्यावसायिक आव्हाने

- **लिंगभेद**

नर्सिंग हा महिलांचा व्यवसाय आहे अशी धारणा असल्यामुळे पुरुष परिचारकांना लिंगभेदाचा सामना करावा लागतो.

काही दिवसांपूर्वी महाराष्ट्रतील वैद्यकीय शिक्षण आणि संशोधन संचालनालयाकडून म्हणजेच डीएमईआरकडून सरळसेवा अधिपरिचारिका भरती प्रक्रियेत 80:20 लिंग आधारित लागू करण्यात आलेल्या कोट्याविरोधात मेल नर्सेसमध्ये तीव्र संताप निर्माण झाला होता . या भरतीमध्ये 80 टक्के जागा महिला उमेदवारांसाठी राखीव ठेवण्यात आल्या असून, केवळ 20 टक्के जागा पुरुष उमेदवारांसाठी उपलब्ध होत्या . या निर्णयामुळे भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 14, 15 आणि 16 नुसार समान संधीच्या तत्त्वांचा भंग होत असल्याने मेल नर्सेस बचाव समितीच्या नेतृत्वाखाली राज्यभरात संघटित आंदोलन छेडण्यात आले होते. या लिंगभेदी धोरणामुळे राज्यातील हजारो पुरुष परिचारिकांच्या रोजगाराच्या संधींवर अन्याय होत असल्याचा आरोप करण्यात आला असून, सरकारने त्वरित हा निर्णय मागे घ्यावा, अशी मागणी करण्यात आली होती.

- **पदोन्नतीच्या संधी**

1.पुरुष परिचारकांची कमी संख्या:

नर्सिंग क्षेत्रात पुरुषांची संख्या तुलनेत खूप कमी आहे. महिलांच्या तुलनेत पुरुषांचे प्रतिनिधित्व कमी असल्यामुळे, व्यवस्थापकांनी किंवा संस्थांनी पुरुष परिचारकांना अधिक पदोन्नती देण्याचा विचार करतांना त्यांना कमी संधी उपलब्ध करणे सुरू ठेवले आहे. कमी संख्या असण्यामुळे, पुरुष परिचारकांना सहसा प्रगतीसाठी चांगल्या संधी मिळत नाहीत, कारण व्यवस्थापक आणि सहकार्यांमध्ये त्यांच्यासाठी आदर्श भूमिकेची कमी असते.

2 . कौशल्य आणि जबाबदारीचे कमी मूल्यांकन:

पुरुष परिचारकांना अशा मानसिकतेचा सामना करावा लागतो की त्यांचे काम "कुशल नर्स" किंवा "सहायक" म्हणून कमी महत्त्वाचे मानले जाते. यामुळे, त्यांचे कौशल्य आणि नोकरीतील योगदान नीटपणे मूल्यांकन केले जात नाही. पुरुष परिचारक हे शारीरिकदृष्ट्या अधिक सक्षम मानले जातात, पण त्यांच्याबद्दलच्या मानसिक आणि भावनिक कामकाजी गुणांचा योग्य पद्धतीने आदर केला जात नाही. यामुळे पदोन्नती मिळवण्यासाठी त्यांना आवश्यक असलेली नोकरीतील मान्यता मिळत नाही.

3. पुरुषांची कमी साक्षरता किंवा स्वीकृती:

नर्सिंग क्षेत्रात पुरुष परिचारकांना अधिक प्रशिक्षण, शैक्षणिक प्रगती आणि कौशल्यांचे प्रमाण वाढवण्यासाठी देखील काही वेळा अडचणी येतात. महिलांपेक्षा पुरुषांची संख्या कमी असल्याने, या क्षेत्रामध्ये त्यांना "नर्सिंगच्या पद्धती आणि संवेदनशीलतेची समज" वाढवण्याची

आवश्यकता असते, पण असे प्रशिक्षण सुलभपणे उपलब्ध होत नाही. पुरुषांना समजले जाते की ते शारीरिक श्रमांमध्ये निपुण आहेत, पण त्यांच्याकडे शारीरिक आणि मानसिक दोन्ही अंगाने प्रगती करण्यासाठी योग्य संधी उपलब्ध होत नाही.

4. प्रमुख पदांवर पुरुष परिचारकांचा कमी प्रतिनिधित्व:

नर्सिंग व्यवस्थापन आणि नेतृत्वाच्या भूमिकांमध्ये पुरुषांचा समावेश कमी आहे. महिला परिचारकच सहसा प्रमुख पदावर निवडल्या जातात. पुरुष परिचारकांना अशा भूमिकांसाठी प्रोत्साहन मिळत नाही, आणि त्यामुळे त्यांना करिअरमध्ये वरच्या स्तरावर पोहोचण्याची संधी मिळत नाही. ज्या महिलांना या क्षेत्रात काम करण्याची अधिक संधी मिळते, त्यांना पदोन्नती मिळणे देखील अधिक सोपे जाते, कारण व्यवस्थापनाच्या मानसिकतेत "स्त्री परिचारक" अधिक प्रभावी म्हणून दिसतात.

5 . संवेदनशीलतेचा अभाव:

नर्सिंगमध्ये जास्त संवेदनशीलता आणि सहानुभूती असण्याची आवश्यकता असते. स्त्रियांमध्ये या गुणांचा समावेश असतो असे म्हटले जाते. त्यामुळे नर्सिंगच्या पद्धतीनुसार स्त्रियांना त्यांच्या आधीच्या अनुभवावरून कार्य योग्य मानले जाते. पुरुष परिचारकांच्या बाबतीत, त्यांना अनेक वेळा "कमतरता" किंवा "संवेदनशीलतेचा अभाव" असलेले मानले जाते, ज्यामुळे त्यांना वरिष्ठ पदांपासून वंचित ठेवले जाते. त्यांना त्यांच्या कामासाठी अधिक प्रोत्साहन मिळवणे कठीण होऊन बसते.

6. मनोधैर्याचा अभाव:

पुरुषांना नेहमीच विश्वास असतो की त्यांना "फिजिकल" कामांत अधिक चांगले प्रदर्शन करणे आवश्यक आहे. यामुळे, त्यांच्यासमोर मानसिक आणि भावनिक मुद्दे न येता शारीरिक सामर्थ्याकडे अधिक लक्ष दिले जाते. नर्सिंगच्या कामात उच्च दर्जाची मानसिक लवचिकता, संवेदनशीलता आणि समज यांची आवश्यकता असते. पुरुष परिचारकांना हे गुण प्रकट करण्यास कमी संधी मिळतात, ज्यामुळे त्यांना पदोन्नती मिळवण्यात अडचणी येतात.

- **7.3 महिला रुग्णांची अस्वस्थता**

नर्सिंग क्षेत्रात पुरुष परिचारकांकडून सेवा घेणं काही महिला रुग्णांना अस्वस्थ करणारे वाटू शकते. याचे कारण अनेक सामाजिक, सांस्कृतिक आणि मानसिक बाबींमध्ये आहे. भारतासारख्या पारंपरिक समाजात, जिथे स्त्रियांची भूमिकाही पारंपरिक असतात, पुरुष परिचारकांचा विचार केल्यावर महिलांना काही अडचणींना सामोरे जावे लागते.

1. संवेदनशीलता आणि सामाजिक समज:

नर्सिंग आणि परिचारकाची भूमिका ही अत्यंत संवेदनशील असते. ती शरीराच्या देखभालीसाठी, मानसिक आधार देण्यासाठी आणि भावनिक समर्थनासाठी महत्त्वपूर्ण असते. महिलांना खासकरून ज्या क्षणात शारीरिक किंवा मानसिकदृष्ट्या अस्वस्थतेची स्थिती असते, त्यावेळी त्यांना महिलाच अधिक आरामदायक आणि योग्य सेवा देऊ शकते असे वाटते. पारंपरिक समजुतींप्रमाणे, पुरुष परिचारकांना या संवेदनशील भूमिका साकारताना त्यांच्या सहानुभूती आणि संवेदनशीलतेच्या बाबतीत संशय असतो. पुरुष परिचारकाच्या महिला रुग्णांना असहाज वाटते.

2. लैंगिक भेदभाव आणि सांस्कृतिक दृष्टिकोन:

भारतातील सांस्कृतिक परंपरांमध्ये स्त्रियांना "नाजूक" आणि "संवेदनशील" म्हणून पाहिले जाते, आणि पुरुषांना "शक्तीशाली" आणि "शारीरिक श्रमात सक्षम" म्हणून मानले जाते. यामुळे महिलांना त्यांच्या शारीरिक आणि मानसिक स्थितीत मदत करण्यासाठी पुरुष परिचारकांचा विचार करणे अप्रचलित वाटते. पुरुष आणि महिला यांच्यातील लैंगिक भेदभावामुळे, काही महिला रुग्णांना पुरुष परिचारकांकडून सेवा घेणं अप्रिय आणि अस्वस्थ करणारे वाटू शकते.

3. लाज आणि सांस्कृतिक बंदिशी:

काही महिलांना पुरुष परिचारकांशी संवाद साधताना लाज वाटते. त्यांना त्यांच्या शरीराच्या विशिष्ट भागांवर पुरुष परिचारकांची नोंद घेणे, त्यांची देखभाल करणे किंवा उपचार देताना अशा गोष्टींची संपूर्ण प्रक्रिया उघडकीस आणण्याची लाज वाटू शकते. विशेषत: जेव्हा महिलांना शस्त्रक्रिया किंवा गुप्त अंगांची काळजी घ्यावी लागते, तेव्हा पुरुष परिचारकांच्या उपस्थितीमुळे त्यांना अस्वस्थता आणि संकोच होऊ शकतो.

4. सामाजिक आणि धार्मिक विश्वास:

काही समाजांमध्ये महिलांचे शारीरिक, मानसिक आणि भावनिक स्वास्थ्य हा खूप खास विषय मानला जातो, आणि ते कधीही पुरुषांना दाखवता येणार नाही. अशा समाजात, पुरुष परिचारकांद्वारे सेवा घेणं अनेक महिला रुग्णांसाठी एक सामाजिक धक्का ठरू शकतो. विशेषत: धार्मिक दृष्टिकोनातून, काही समाजांमध्ये महिलांच्या शरीराची गोपनीयता आणि पवित्रता राखणे आवश्यक मानले जाते, आणि त्यात पुरुष परिचारकांचा सहभाग महिलांसाठी अयोग्य असू शकतो.

5. मनोवैज्ञानिक घटक:

मानसिकदृष्ट्या, महिलांमध्ये एका अज्ञात किंवा अनोळखी पुरुषाशी संपर्क साधण्याची अडचण निर्माण होऊ शकते. याचा परिणाम रुग्णांच्या मानसिक आरोग्यावर होऊ शकतो, कारण अशा परिस्थितीमध्ये त्यांना आरामदायकतेचा अभाव जाणवतो. महिलांना विचारल्या जात असलेल्या खासगी गोष्टी किंवा उपचार प्रक्रियेतील हस्तक्षेप त्यांना अशा मानसिक दबावाच्या स्थितीत आणू शकतो, ज्यामुळे त्यांना जास्त अस्वस्थता वाटू शकते.

6 . पुरुष परिचारकांचा अभाव व समजः

काही महिला रुग्णांना पुरुष परिचारकांच्या कामाची गुणवत्ता व विश्वास पात्रतेबद्दल संदेह असू शकतो. नर्सिंग क्षेत्रामध्ये महिला परिचारकांची संख्या जास्त आहे आणि त्यांचा समज, अनुभव आणि सहानुभूती महिलांसाठी अधिक उपयुक्त ठरते, असं त्यांना वाटतं. त्यामुळे पुरुष परिचारकांचा निर्णय घेणं किंवा त्यांचा उपचार घेणं त्यांना थोडं कठीण होऊ शकतं.

7 . आरोग्यसेवेतील पद्धती आणि शस्त्रक्रिया:

पेशंटच्या आरोग्याशी संबंधित काही विशिष्ट कार्यांमध्ये, पुरुष परिचारकांनी भूमिका निभावणं महिलांना अस्वस्थ करु शकतं. उदा. स्त्रीरोग संबंधित उपचार, शस्त्रक्रिया, गर्भाशयाशी संबंधित तपासणी, किंवा गुप्त अंगांची देखभाल यांमध्ये, पुरुष परिचारकांचा समावेश महिलांसाठी अस्वस्थतेचे कारण ठरू शकतो.

8. उपचारासाठी मागणी:

काही महिला रुग्ण अशा परिस्थितीत महिला परिचारकांचीच मागणी करतात, विशेषत: ज्या वेळी त्यांच्या शरीराच्या गुप्त आणि संवेदनशील भागांची तपासणी केली जाते. महिलांना त्यांच्या उपचारासाठी "पारंपरिक" स्त्री नर्सची आवश्यकता असू शकते.

- **कामाचा ताण**

शिफ्ट ड्युटी, रात्रीची ड्युटी आणि आपत्कालीन परिस्थितीमुळे कामाचा ताण वाढतो.

1. शारीरिक ताण (Physical Stress):

पुरुष परिचारकांना वृद्ध, अपंग किंवा रोगी कुटुंब सदस्यांची देखभाल करताना शारीरिक श्रमाचा सामना करावा लागतो. यामध्ये:

- **उचलणे आणि हलवणे**: वृद्ध किंवा जड शरीर असलेल्या व्यक्तींचे स्थानांतरण.
- **घरकाम**: स्वच्छता, स्वयंपाक, धुण्याचे काम, इ.
- **औषधांची निगा**: औषधे देणे, रुग्णाच्या स्वास्थ्याची देखरेख करणे.

यामुळे पुरुषांच्या शरीरावर जास्त ताण पडतो, ज्यामुळे शारीरिक थकवा, वेदना, आणि दीर्घकालीन अडचणी निर्माण होऊ शकतात.

2. मानसिक ताण (Mental Stress):

पुरुष परिचारकांवर मानसिक ताण विविध कारणांमुळे होतो. उदाहरणार्थ:

- **वेळेचे व्यवस्थापन**: कुटुंबाच्या देखभालीसोबत नोकरी किंवा इतर सामाजिक जबाबदाऱ्यांचे समन्वय साधणे.
- **नियंत्रणाचा अभाव**: कुटुंबाच्या सदस्याच्या आरोग्याविषयी चिंतेत असताना, पूर्ण नियंत्रण नसल्याने मानसिक ताण वाढतो.

7.2 सामाजिक आव्हाने

भारतासारख्या पारंपरिक समाजात, नर्सिंग क्षेत्र ही एक 'स्त्रीप्रधान' नोकरी म्हणून पाहिली जाते. समाजाच्या एका मोठ्या भागासाठी, पुरुष परिचारकांची भूमिका स्वीकारणं अजूनही अनोळखी आणि अप्रचलित आहे. अशा परिस्थितीत, पुरुष परिचारकांना समाजाच्या समजुतींविरुद्ध काम करण्याची आवश्यकता असते. त्यांना या क्षेत्रात काम करण्यासाठी अनेक वेळा हिणवले जाते किंवा त्यांच्यावर टीका केली जाते. "सामाजिक प्रतिष्ठा" आणि "पुरुषासाठी योग्य काम" अशी मानसिकता पुरुषांना या क्षेत्रात कार्यरत होण्यास अडथळा आणते. पुरुषांनी नर्सिंग व्यवसाय निवडल्यास समाजात त्यांची खिल्ली उडवली जाते. काही वेळा कुटुंबीय हा व्यवसाय स्वीकारण्यास विरोध करतात. काही समाजांमध्ये पुरुष परिचारकांना अपेक्षित सामाजिक मान्यता मिळत नाही. नर्सिंग क्षेत्रामध्ये पुरुष परिचारकांना स्त्री परिचारकांच्या तुलनेत भेदभावाचा सामना करावा लागतो. अनेक वेळा, त्यांना कार्यस्थळी महिलांच्या तुलनेत कमी मानले जाते, किंवा त्यांच्या निर्णयांना कमी महत्त्व दिले जाते. तसेच, पुरुष परिचारकांना कधी कधी पेशंट्स किंवा महिला सहकाऱ्यांकडून अशा टिप्पणीचा सामना करावा लागतो, ज्यामुळे त्यांच्या व्यावसायिक कामाच्या स्वातंत्र्यावर बंधने येतात.

7.3 मानसिक आव्हाने

नर्सिंग क्षेत्रामध्ये अनेकदा खूप कठोर आणि तणावपूर्ण परिस्थिती येतात. पेशंट्सची काळजी घेणे, त्यांना मानसिक आधार देणे आणि त्यांच्या वेदनांवर सहानुभूती व्यक्त करणे हे

आवश्यक असते. पुरुष परिचारकांना अनेक वेळा अशा मानसिक व भावनिक आव्हानांचा सामना करावा लागतो. त्यामुळे त्यांच्यावर अधिक मानसिक ताण येतो.

३. शारीरिक आव्हाने:

नर्सिंग क्षेत्रामध्ये शारीरिक श्रमाचे प्रमाण अधिक आहे. पुरुष परिचारकांना जास्त शारीरिक श्रम, वजन उचलणे, रुग्णांना उचलून ठेवणे आणि इतर शारीरिक कामे अधिक करावी लागतात. यामुळे त्यांना शारीरिक थकवा, दुखणे आणि इतर शारीरिक अडचणी येऊ शकतात. पुरुषांचे शारीरिक सामर्थ्य त्यांना या कामात मदत करत असले तरी, जास्त श्रम आणि ताणामुळे त्यांना शारीरिक त्रास होऊ शकतो.

8. निष्कर्ष (Conclusion)

या संशोधनातून असे निष्कर्ष काढले जाऊ शकतात की नर्सिंग क्षेत्रात पुरुष परिचारकांची भूमिका महत्त्वाची आहे. नर्सिंग क्षेत्रात पुरुषांचा सहभाग वाढत असला तरी त्यांना विविध व्यावसायिक, सामाजिक आणि मानसिक आव्हानांचा सामना करावा लागतो. समाजातील रूढीवादी विचारसरणी, लिंगभेद आणि सामाजिक पूर्वग्रह यामुळे त्यांच्या कार्यावर परिणाम होतो. या समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी समाजात लिंगसमतेविषयी जागरूकता निर्माण करणे, नर्सिंग क्षेत्रात समान संधी प्रदान करणे आणि मानसिक ताणाच्या बाबतीत मदतीची सुविधा निर्माण करणे आवश्यक आहे.

9. सुधारणा उपाय (Suggestions)

1. **लिंगसमतेसाठी जनजागृती** - नर्सिंग क्षेत्रातील लिंगभेद समाप्त करण्यासाठी जागरूकता वाढवणे.
2. **मानसिक आरोग्य सहाय्य** - पुरुष परिचारकांना मानसिक ताण कमी करण्यासाठी समुपदेशन सेवा सुरू करणे.
3. **सामाजिक प्रतिष्ठा निर्माण** - पुरुष नर्सिंग कर्मचाऱ्यांसाठी सामाजिक प्रतिष्ठा आणि समान संधी निर्माण करणे.

10. संदर्भसूची (References)

1. Basavanthappa, B.T. (2007). **Nursing Administration**. Jaypee Brothers Medical Publishers.
2. Polit, D.F., & Beck, C.T. (2012). **Nursing Research**. Lippincott Williams & Wilkins.
3. Sharma, R.K. (2013). **Sociology for Nurses**. Jaypee Brothers Medical Publishers.
4. Bhasin, Kamla. (2000). **Understanding Gender**. Kali for Women.
5. World Health Organization. **Nursing and Midwifery Report**.
6. Indian Nursing Council Reports.
7. Various Journals and Research Articles on Nursing.